La Guerra Civil a Torredarques
La vila del Matarranya va recrear, a càrrec d'afeccionats a la història, els moments més dramàtics del front d'Aragó.

Sons del Matarranya viatja
Barcelona i Saragossa han estat dues de les ciutats on s'ha presentat el disc editat per Ascuma.

Fira del llibre a Móra d'Ebre
Les obres i els autors ebrencs es troben per quarta vegada en una edició que marca la consolidació d'aquesta iniciativa.

TEMPS DE FRANJA

Alta Ribagorça
Baixa Ribagorça
Llitera
Baix Cinca
Matarranya

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 8 • núm. 68 • La Franja, juliol-agost de 2007

Viladrich torna a Fraga

Fotomuntatge de diverses obres del pintor Miquel Viladrich

EDITA:
Iniciativa Cultural per la Franja
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 15 21
Associació Cultural del Matarranya
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR:
Màrio Sasot
msasote@yahoo.es

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:
Hipòlit Solé

CAP DE REDACCIÓ I MAQUETACIÓ GRÀFICA:
Isabel Calaf • T. 661 470 457
tempsdefranja@telefonica.net

COORDINACIÓ DE COMARQUES:
Marta Canales

REDACCIÓ:
Antoni Bengochea, Lluís Rajadell, Carles Sancho i Pasqual Vidal (el Matarranya).
Arcadi Abad, Damià Torrent, Marta Canales, Jaume Casas i Josep Labat (el Baix Cinca).
Carles Barrull, Anna Enjuanes, Neus Enjuanes i Aleix Castellnou (la Llitera i la Ribagorça).
Carme Messeguer (PPCC).

OPINIÓ:
Susanna Barquín, Esteve Betrià, Tomàs Bosque, Josep A. Carrégalo, Miquel Estaña, Joaquim Montclús, Josep Puche, Francesc Ricart, Carles Sancho, Ramon Sistac i Carles Terès.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:
978 85 15 21

IMPRESSIÓ i PRODUCCIÓ:
Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000
ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:
Albelda
Estanc Conchita
Calaceit
Papereria Abàs
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Llibreria Cabrera
Girona
Llibreria Les Voltes
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Reus
Llibreria Gaudí
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Papelería Germinal
C/ Sepulcro, 21
Tamarit
Estanc Patrito
Tortosa
Llibreria El Temple
Vall-de-roures
Llibreria Serret

Drets sense obligacions

Els dies previs a la constitució de les Corts aragoneses i la posterior investidura del president d'Aragó, PSOE i PAR enllestien un acord de govern que, segons les previsions, no inclou gaires canvis, perquè «si alguna cosa funciona no cal alterar-la», segons les consideracions que s'atribueixen a Iglesias i a Biel.

Ha estat també una negociació sense gaires filtratges, si bé un dels pocs que hi ha hagut ha estat la referència a la llei de llengües que es preveu enviar a discussió parlamentària durant el primer any de legislatura. Segons els rumors, serà una llei «de drets i no d'obligacions», una fòrmula ambigua que, necessàriament, ha de generar malestar entre les associacions que defensem l'oficialitat del català a l'Aragó. Pel que coneixem, els únics grups amb drets i sense obligacions són els infants, així que podria donar-se el cas que, amb la interpretació que es pot fer de la futura llei, ara, a més dels infants, hi hauria també els ciutadans aragonesos de parla catalana i aragonesa, amb drets lingüístics que no generaran cap obligació a cap entitat, administració ni conciutadà.

Les últimes eleccions autonòmiques han consolidat els dos partits de govern. Així, el PSOE ha incrementat en més de tres punts el percentatge de vots respecte de les autonòmiques del 2003, i, en el cas del PAR, l'augment ha estat de gairebé d'un punt. El grup que ha patit una davallada més gran ha estat Chunta Aragonesista. Aquests resultats poden propiciar una lectura positiva de les polítiques de prudència i desistiment respecte del reconeixement dels drets lingüístics d'aragonesos de parla catalana i aragonesa.

Pel que fa a les eleccions municipals, globalment el PSOE ha guanyat 101 regidors, amb una pèrdua de 2.376 vots respecte del 2003. El PP, la segona força tant a les Corts com al conjunt de corporacions locals, ha perdut 194 regidors i 16.709 vots. El PAR ha incrementat la representació municipal en 82 regidors i ha augmentat 8.245 vots, sempre respecte del 2003. Pel que fa a CHA, ha perdut 30.499 vots i 31 regidors. Per últim, IU ha guanyat 7.119 vots i 11 regidors.

Tenim, doncs, un segon argument electoral en favor de la manca d'implicació del PSOE en la defensa dels drets lingüístics de les minories autòctones, i és que la tebiesa no els ha fet perdre globalment vots ni representació, ni a les municipals ni a les autonòmiques.

Tanmateix, el PSOE d'Aragó hauria de prendre nota de l'experiència dels seus companys valencians, que van començar amb tebiesa i van acabar a l'oposició. I és que el govern és més que un bon resultat aritmètic: la defensa d'un ideari, a pesar de les veus en contra que es puguen aixecar, és el bagatge més important amb què pot comptar una opció política. Fins no fa gaire, els socialistes de la Franja eren els defensors de la diferència i dels drets lingüístics. Ara que cada vegada més aquestes reivindicacions els fan nosa, potser deixaran de diferenciar-se de la resta d'opcions polítiques.

En qualsevol cas, confiem que al llarg dels mesos ens sorprenguen amb un projecte de llei de llengües que siga tan primmirat amb els drets de les minories com ho són les actuacions que s'han portat a terme fins ara amb els escrúpols de les majories a acceptar la diferència.

ESTISORES
Miguel Estaña

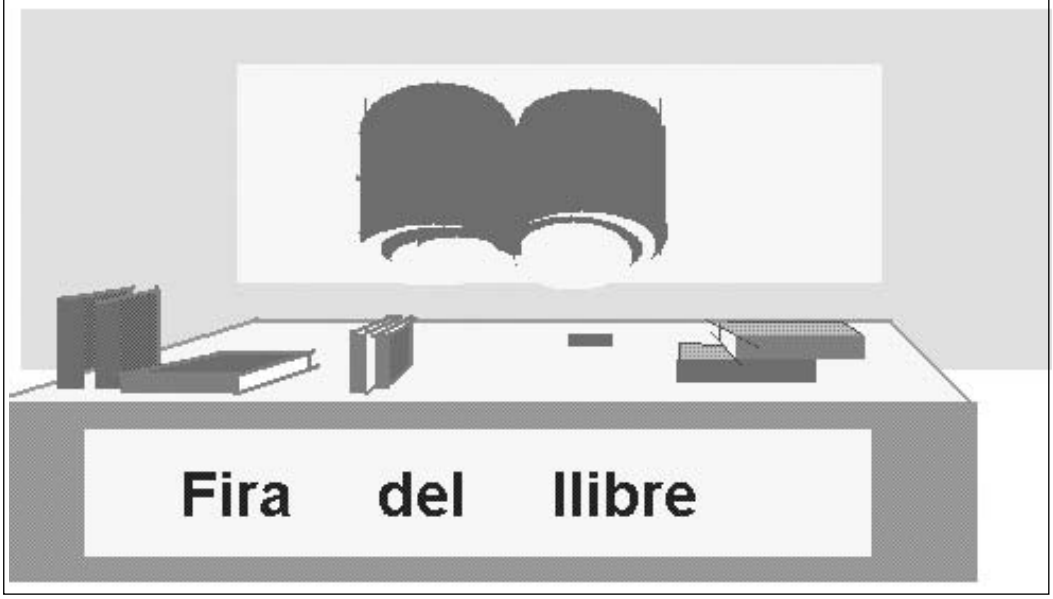

s u m a r i

2 Editorial

3 Salutació del director
Cartes dels lectors

4 El Matarranya

7 El Baix Cinca

11 Entrevista
Jonathan Hewwitt, lector d'anglès

12 La Llitera i la Ribagorça

14 Cultura

15 Tema del mes

16 Aragó

17 Gent de Franja

18 Països Catalans

19 Reportatge:
A cavall de les alades (I)

salutació del director

Malgrat els concerts i desconcerts que habitualment solen donar-se després d'unes eleccions en aquest país, una situació absolutament surrealista esdevinguda a l'Ajuntament de Saragossa m'ha fet recuperar, si alguna volta l'havia tingut (no me'n recordo), un xic d'esperança envers la possibilitat que, aquest cop sí, es presentarà un avantprojecte de Llei de Llengües a les Corts aragoneses.

Resulta que el PAR, que a la capital saragossana es va dedicar durant tota la Legislatura passada a boicotejar la possibilitat que es fes un nou camp de futbol a l'entorn de l'actual camp de la Romareda, recorrent fins i tot als Tribunals Penals per a parar les obres, ara estarà disposat a gestionar en un govern en minoria amb Juan Alberto Belloch aquest emplaçament si el Reial Saragossa SAD el proposa. I els màxims defensors i responsables, la CHA, han passat a l'oposició.

Després d'aquesta baixada de pantalons per asseure's a un escó, que es dóna de potades amb tota lògica, ètica, estètica, etc., ja em puc arribar a creure que, malgrat que fins ara els regionalistes han estat obstaculitzant qualsevol intent de presentar al parlament aragonès un document de cooficialitat lingüística, ara, per mantenir les seues potes i el seu cul als despatxos del Pignatelli, acceptaran una Llei de Llengües i el que calga. Faltaria més!

Màrio Sasot

cartes dels lectors

La Calaixera

Sóc el responsable de «La Calaixera de llengua i país» (http://www.lacalaixera.cat), que ja fa unes setmanes que va entrar en funcionament. És una web feta des de Girona, però pensada perquè pugui fer servei a qualsevol persona interessada per la nostra llengua, des de qualsevol part del món.

De moment, la gent n'està molt contenta i està decobrint molts enllaços nous i interessants de molts àmbits diferents. Com a persones amb criteri que sou, us animo a entrar-hi, i que remeneu una mica, a veure què us sembla. Us agrairé qualsevol comentari i crítica que tingueu (d'ordre, de reorganització dels calaixos…) a fi de millorar-ne l'efectivitat. Hi trobareu l'espai «Digues la teva» que permet suggerir nous enllaços (si en trobeu a faltar algun) i el que convingui.

També us agrairé que en feu difusió. Al web hi trobareu un bàner per si algú vol enllaçar amb la Calaixera des d'algun altre web. Remenant pels diferents calaixos, hi trobareu recursos i eines tan diferents i tan interessants, com:

http://www.dilc.org/numeros.php

Per saber com s'escriuen els números en català:

http://www.eldiade.com/

Un calendari perpetu:

http://www.comunicaciodigital.com/rellotge_catala/

Un rellotge en català per al vostre ordinador:

http://www.iec.cat/gc/ViewPage.action?siteNodeId=175&languageId=1&contentId=-1

La versió actualitzada del diccionari normatiu de la llengua catalana, de l'Institut d'Estudis Catalans:

http://traductor.gencat.cat/

Traductor automàtic del francès, anglès o castellà al català:

http://www15.gencat.net/pres_einalex/AppJava/

Traductor de vocabulari multilingüe:

I molts altres enllaços (n'hi ha triats més de 400) de gent que fa feina (i fa país).

Us recomano que deseu http://www.lacalaixera.cat entre les vostres «pàgines d'interès» i que, quan tingueu temps, hi entreu de tant en tant.

Sempre hi descobrireu coses interessants i novetats.

Jaume Piquer

Carta a una Eurodiputada

La senyora Inés Ayala, diputada socialista per Aragó al Parlament Europeu, ha demanat, juntament amb altres eurodiputats, que es puga utilitzar el català en aquesta cambra.

Com a catalanoparlant de la Franja voldria felicitar-la per aquesta iniciativa. Moltes gràcies pel seu suport a la diversitat de les llengües a Europa i a l'Aragó.

Vull recordar que l'eurodiputat Heribert Barrera, en no poder utilitzar la llengua catalana en el Parlament europeu, ho va fer amb anglès amb la corresponent explicació prèvia (…donat que no puc parlar amb la llengua del meu país, ho faré amb la llengua majoritària del Parlament, que és l'anglès…) Va estar una protesta que va disgustar, com a mínim, als eurodiputats espanyols). Barrera, que no ha estat secundat, complirà 90 anys aquest mes de juliol sense rebre el reconeixement suficient a la seva tasca en defensa de la llengua i del nostre poble.

Pere Camarasa Albinyana
Tàrrega

L'ESMOLET

Enveja del penis

Fullejo molt pel damunt l'*Heraldo de Aragón* cada dimarts i divendres, quan m'arriba amb *La Comarca*. Confesso que en essència m'entretinc a buscar-hi les notícies referents a Catalunya. És una tasca morbosa, ho sé, però em crida l'atenció que un mitjà aragonès dediqui tant d'espai a la «regió» veïna. La darrera perla és una columna d'opinió signada per José Javier Rueda en contra d'un llibre que no he llegit, *La catedral del mar*. Parla de «greus tergiversacions» històriques perquè a la novel·la es diu que Catalunya va ser un gran regne. I ho compara, sense cap rubor, amb les falsificacions antijueves del libel «Protocols dels Savis de Sió» o les mentides que justificaren la invasió de l'Iraq. L'article, això sí, acaba amb un contundent «Nunca hubo un reino de Cataluña».

Des d'un sector d'Aragó hi ha l'obsessió de demostrar que Catalunya no va ser mai un regne. Un psiquiatra potser diagnosticaria que aquests aragonesos pateixen una mena de la síndrome d'«enveja del penis» aplicada al sentiment nacional. No entenen que Aragó, havent estat regne, actualment no passi de «región» castellanitzada; mentre Catalunya, un simple comtat, manté una forta personalitat després de tants segles. Tot això, amanit amb les peces del Museu Diocesà de Lleida i quatre tòpics més, serveix al diari més llegit del país (jo sí que crec que Aragó és un país) per fer bullir l'olla de l'anticatalanisme. Mentrestant deixen morir les llengües del seu país –les no castellanes, s'entén– amb alegre indiferència.

Carles Terès

El PAR guanya les eleccions municipals a la comarca del Matarranya

Carles Sancho

ANTONI LLERDA

Ajuntament de Lledó

El partit més votat a la comarca del Matarranya en les eleccions municipals del 2007 ha estat el PAR amb un total de 1.787 vots –31,5%–, seguit pel PP amb 1.756 –30,9%– i del PSOE amb 1.744 –30,7%– tots ells amb diferències mínimes. Més distanciat se situa el CHA amb 254 vots –4,4%– i IU amb 57 –1%–. Aquest pràcticament empat dels tres grups majoritaris en número de sufragis és més significatiu respecte al número de regidors escollits per als ajuntaments: 42 pertanyen al PAR, 36 al PP i 35 al PSOE. La Chunta Aragonesista n'aconsegueix 3, Izquierda Unida cap i a Calaceit ha aparegut una nova agrupació electoral: l'Entesa per Calaceit que ha obtingut un regidor. Respecte a les anteriors eleccions municipals del 2003 podem dir que només els populars han perdut regidors i la resta de partits n'han guanyat, especialment significatiu és l'impuls del PAR i del CHA. Així les coses el futur consell comarcal constituït per 19 membres estarà format per sis consellers del tres grups majoritaris i un del CHA.

Després de l'última convocatòria electoral els regionalistes aragonesistes ha guanyat pel número de vots als municipis de Fondespatla, Lledó, Mont-roig, Pena-roja, Ràfels, Torredarques, la Vall del Tormo i Valljunquera, els populars a Beseit, Fórnols, la Freixneda, la Portellada, la Torre del Comte i Vall-de-roures i els socialistes a Arenys de Lledó, Calaceit, Queretes i Massalió. Els pactes postelectorals entre els partits, que seran complicats per la igualtat dels resultats obtinguts, resoldran, finalment, qui presidirà les alcaldies municipals i el consell comarcal.

Si analitzem els resultats electorals per viles destaca el canvi que s'ha donat a la capital del Matarranya, Vall-de-roures, governada en les dos últimes convocatòries pel PAR, amb el suport del PSOE, i que ara ha guanyat per majoria absoluta el PP amb Carlos Boné al capdavant de la formació. El PAR ha tingut una gran davallada, liderat pel diputat provincial Carlos Fontanet, que ha sumat només la meitat dels seus regidors respecte a l'anterior convocatòria. Al'altra capitalitat matarranyenca, la cultural, Calaceit també ha canviat de color polític i el PSOE, liderat per Rosa Domènech fins ara consellera de cultura del consell comarcal, ha guanyat les eleccions i el PP que abans governava amb 5 regidors només n'ha aconseguit un, per les discrepàncies i lluites entre els populars durant la passada legislatura. Que una dona siga l'alcaldesa és una notícia que hauria de ser més habitual per aconseguir la paritat política en les nostres viles i no l'excepcionalitat en els governs municipals. Un altre canvi s'ha produït a la Vall del Tormo governada des de la transició pel PP i que aquesta volta ni tan sols han pogut formar candidatura i, per tant, ha perdut l'alcaldia que ha passat a mans del PAR liderat per José Miguel Timoneda. A Mont-roig també ha canviat de partit el govern municipal, però, només a conseqüència que l'anterior alcalde del PP, Andrés Cros, s'ha passat al PAR, però que ara no tindrà majoria absoluta i haurà de pactar. A Lledó, anteriorment amb majoria absoluta dels regionalistes, ara han empatat amb el PSOE amb dos regidors i el CHA tindrà la clau del govern municipal. En altres poblacions els canvis no són tan significatius. A Beseit i a la Portellada el PP que tenia majoria absoluta ja no la té, a Queretes el PSOE també l'ha perdut i a Fondespatla el PAR, on possiblement també tindran alcaldessa. El contrari passa a Massalió on el PSOE ha aconseguit la majoria absoluta i el mateix succeeix amb el PAR a Pena-roja. A Beseit el PP perdrà l'alcaldia, després de molts anys governant José Serret veterà diputat provincial, i passarà a mans del PSOE. El conseller de la comarca del Matarranya Albert Moragrega serà el nou alcalde.

Però el més destacable és la gran participació en les eleccions municipals i autonòmiques a la comarca del Matarranya amb el 79,3 %, una de les taxes de participació més elevades de l'Estat Espanyol. Circumstància no casual i que ja s'havia donat anteriors convocatòries, així en la del 2003 la participació va pujar una mica més, fins el 79,47 %. Tot un èxit i un exemple el recolzament i la identificació dels electors amb l'actual sistema polític democràtic.

VILES I GENTS

10 anys de columnes

S'acaba de publicar *10 anys de Viles i gents* dins la col·lecció «*Literaturas de Aragón. Serie en Lengua Catalana*» editat pel Departament d'Educació, Cultura i Esport del Govern d'Aragó. És el primer títol que es publica en aquesta col·lecció i que no pertany als Premis Guillem Nicolau des del 1995, any en què es va editar el poemari de Desideri Lombarte *Romanços mai contats. Boires i borrims*. Amb el títol *10 anys de Viles i gents* es recull una selecció de columnes –de les quasi cinc-centes publicades– que cada divendres apareixen ininterrompudament a *La Comarca* des de 1995 i a la revista mensual *Temps de Franja* des del 2000. El volum recull un total de trenta-sis textos que pertanyen a nou columnistes que han col·laborat durant aquests deu anys: Tomàs Bosque, Lluís Rajadell, Josep A. Carrégalo, Carles Terès, Miquel Blanc, Juli Nicolau, Josep Puche, Natxo Sorolla i qui signa aquest escrit.

En la primera columna publicada de *Viles i gents*, Tomàs Bosque, que signava el text, justificava la necessitat de la pluralitat lingüística a les pàgines de *La Comarca*: «Lo millor que li pot passar a un país, a una ciutat o a un territori de cent pobles com el Baix Aragó, al que vol arribar i representar el quinzenal d'Alcanyís *La Comarca*, és que totes les formes d'entendre el món, de sentir-se ciutadans, de mantindre les tradicions i d'imaginar el temps que ha de vindre, tinguen cabuda amb una certa harmonia».

El llibre va eixir al carrer el segon cap de setmana de juny coincidint amb la Fira del Llibre a Saragossa i amb la concessió dels premis literaris atorgats pel Govern d'Aragó.

Carles Sancho

ASCUMA lidera les II Jornades d'Aragó a Barcelona

■ **Carles Sancho**

El Centre Cultural Can Basté a Nou Barris ha programat aquest mes de juny les Segones Jornades d'Aragó a Barcelona. S'inauguren els actes el dijous 7 amb la projecció del documental *Aiguaviva* de la directora catalana Ariadna Pujol on mostra l'impacte de la immigració sobre la petita vila al sud de la Franja. El dia següent, conferència *Nuevos pobladores. Abraza la Tierra*. Projecte de cooperació interterritorial per a l'acollida de nous pobladors emprenedors. Aquesta mateixa jornada es va inaugurar l'exposició *Quan érem emigrants*. L'exposició promoguda per ASCUMA recull una selecció d'imatges del fotògraf queretà, mort recentment, Tomàs Riba que emigrà primer a Barcelona i posteriorment a Suïssa. Tres visions diferents i complementàries sobre les migracions i el seu impacte social sobre el nostre territori.

El segon cap de setmana de juny continuaren els nous actes de les jornades. Divendres 15 de juny presentació del doble CD *Sons del Matarranya* editat per ASCUMA a càrrec del president de l'entitat José M. Gràcia i Marc Martí coordinador del CD i músic participant. El primer ens introduí en la realitat territorial que representa el Matarranya lingüístic i la promoció cultural des d'ASCUMA i el segon ens parlà de la complexitat de coordinar el projecte musical *Sons del Matarranya*. En acabar el cantautor, originari de Favara, Àngel Villalba, que també ha participat en el CD, va fer un recital que va agradar i molt la cinquantena d'assistents a l'acte. La primera part la va dedicar al poeta pena-rogí Desideri Lombarte amb qui tenia una excel·lent relació i en la segona va interpretar cançons socials, d'amor, de festa... Després de més de trenta anys de cançons, com diu el seu CD avui exhaurit, la seua vitalitat ens segueix sorprenent. Al dia següent Ararock 07, música jove rock, amb la participació dels matarranyecs Los Draps i dels grups saragossans Los Gandules, Rebel Spell i Ulut. En tots aquests actes han col·laborat a més de Can Basté i ASCUMA, Rolde Aragonés de Barzelona i el Colectivo Chobens. Una excel·lent programació de jornades culturals que de ben segur es tornaran a repetir l'any vinent a la capital comtal.

L'escriptor inexistent de Montse Castellà a la Llibreria Serret de Vall-de-roures

■ **C.S.**

La tortosina Montse Castellà va protagonitzar el dissabte 26 de maig, a la llibreria Serret de Vall-de-roures, un improvisat recital poeticomusical de dos hores de durada per presentar i promocionar el seu últim CD *L'escriptor inexistent*. Difícil va ser encabir un informal escenari prou adequat per a la intèrpret en l'atapeït local de l'Octavi, ple de llibres i de material de papereria. El treball de la Montse Castellà recull una excel·lent antologia de textos d'una trentena d'escrits de diferents autors catalans i castellans, la meitat de les terres de l'Ebre i comarques veïnes. Andreu Carranza, Jesús M. Tibau, Albert Roig, Zoraida Burgos i el mequinensà Jesús Moncada entre els autors de l'Ebre i com a representant dels escriptors matarranyencs Desideri Lombarte de qui ha escollit textos dels seus poemaris *Voldria ser...* i *Cartes a la molinera*. L'acte va sorprendre agradablement i va retenir els nombrosos clients de la llibreria que anaven, com cada matí, a comprar la premsa o qualsevol altre article de la papereria, perquè el recital de *L'escriptor inexistent* bé s'ho mereixia.

IV Fira del Llibre i l'Autor Ebrencs a Móra d'Ebre

■ **Júlia Llambert**

Els dies 2 i 3 de juny s'ha celebrat a Móra d'Ebre la quarta edició de la Fira del Llibre i l'Autor Ebrencs, ara ja plenament consolidada. La fira es va inaugurar el dissabte dia 2 amb una exposició sobre n'Artur Bladé i Desumvila, de qui ara es commemora el centenari del naixement. La lliçó inaugural, dedicada enguany a la comarca dels Ports, anà a càrrec de l'escriptor benicarlando Josep Igual. L'endemà a dos quarts d'onze del matí s'obrí al públic la Fira amb una quinzena d'estands de llibreries i editorials, moltes d'aquestes últimes lligades a una associació. Del Matarranya hi eren presents la llibreria Serret de Vall-de-roures i l'Associació Cultural del Matarranya. Les activitats paral·leles a la informació i venda de llibres eren realment atapeïdes: s'hi van presentar gairebé una trentena de novetats d'autors ebrencs o de temàtica molt lligada al territori –un fet, aquest interès per una gent i un espai molt determinats, que fou destacat en la taula rodona «Història i patrimoni com a recurs per a la literatura»–, amb oferta de signatura per part dels autors; es va emetre el veredicte del concurs llibresebrencs de relats curts per internet, i hi hagué tres esplèndids espectacles: un de teatre per a infants per la companyia Udol Teatre d'Alcanar i dos de rapsòdics i musicals per a adults de Cinta Massip i de Jesús Fusté. Tot un èxit d'organització i de participació. Un èxit que des de l'Aragó, i especialment des del Matarranya, hauríem de saber aprofitar més, fent-hi presentació de llibres i portant-hi els autors. Per a properes edicions d'aquesta fira, s'hauria de mirar de coordinar-ho.

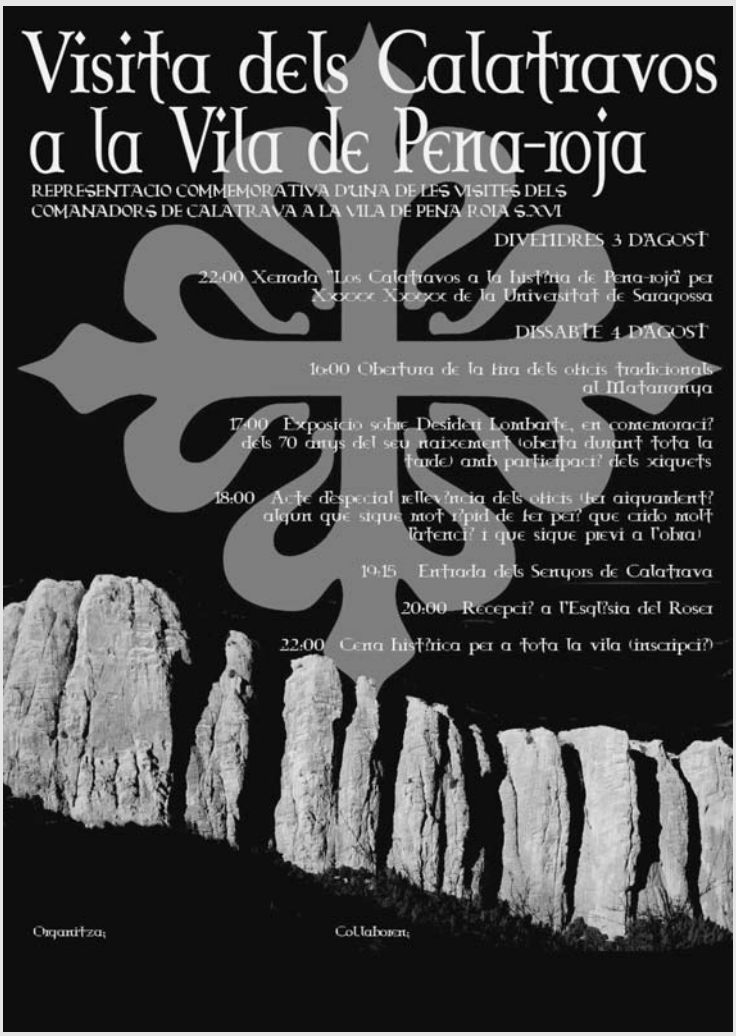

EN COMMEMORACIÓ
DELS 70 ANYS DE NAIXEMENT
DE DESIDERI LOMBARTE,
LA VILA DE PENA-ROJA
REPRESENTARÀ L'OBRA

Representació commemorativa d'una de les visites dels comanadors de Calatrava a la vila de Pena-roja S. XVI
(Autor: Desideri Lombarte)

DISSABTE 4 D'AGOST:
16:00h Fira d'oficis tradicionals del Matarranya (fer sabó, filar, aiguardents, treballs en pedra i fusta…) i l'exposició Ataüllar el món des del Molinar.

19:00 Recepció dels Senyors de Calatrava i Representació

22:00 Cena històrica (inscripció)

José Luis Moret, primer alcalde del PP de Fraga

Jaume Casas

José Luis Moret és, des del passat 16 de juny, el primer alcalde no socialista de l'època democràtica a l'Ajuntament de Fraga. El candidat del Partit Popular va ser elegit en l'acte de constitució del nou Ajuntament amb els vots dels set regidors del PP i els dos del PAR, de manera que es va certificar un pacte del qual es parlava des de la campanya electoral, i que no es va tancar definitivament fins a última hora del divendres 15 de juny. El candidat socialista, Vicente Juan, va obtenir els vuit vots dels seus regidors, que van resultar insuficients per iniciar el que havia de ser el seu quart mandat, a pesar d'haver estat el més votat en les últimes eleccions.

La sessió de constitució de l'Ajuntament i d'elecció del nou alcalde es va celebrar en un saló d'actes de l'edifici institucional de la plaça d'Espanya ple de gom a gom de familiars dels regidors, representants dels partits polítics, entre ells el secretari general del PSOE d'Osca, José Maria Becana, i el coordinador comarcal del Partit Popular, Antonio Romero, que, hores després, va ser elegit alcalde d'Ossó de Cinca, i també públic en general expectant sobre la decisió que havien de prendre els dos regidors del Partit Aragonès, que tenien la clau de l'alcaldia.

Una vegada constituït l'Ajuntament, es van presentar les tres candidatures a alcalde i es va procedir a la votació. En el moment en què es va llegir la vuitena papereta amb el nom de José Luis Moret, es va confirmar el canvi de signe polític a l'Ajuntament de Fraga, una alcaldia on s'asseurà, per primer camí en tota l'etapa democràtica, un alcalde no socialista, en eix cas del Partit Popular.

L'acord entre el Partit Popular i el Partit Aragonès a Fraga suposà de les sorpreses més importants de la jornada de constitució dels nous Ajuntaments, ja que s'allunyava de la línia del "pacte global" que van plantejar PSOE i PAR a Aragó. Cal recordar que ni Francisco Garcia ni Joaquín Vera, regidors pel PAR, no són militants d'eix partit, i per això les amenaces de José Ángel Biel de "fer fora del partit els regidors díscols" no anava amb ells. Però s'han quedat sense poder formar grup municipal, malgrat tenir responsabilitats de govern.

L'ALCALDE NOMENA LES DELEGACIONS DEL GOVERN MUNICIPAL PP-PAR

L'equip de govern de l'ajuntament de Fraga, format pels set regidors del PP i els dos que van resultar elegits per la llista del PAR, ja tenen definit l'organigrama de delegacions i els regidors que les portaran.

Així, pel grup del Partit Popular, Amadeo Sampietro se farà càrrec d'Esports, Infraestructures i Serveis Municipals.

Jaume Cabós ocuparà les d'Educació, Joventut, Institut Musical, Noves Tecnologies i Radiotelevisió Fragatina.

Sofia Barco serà la delegada de Sanitat, Cooperació i 0,7%, Atenció a Persones Grans i Personal.

Santiago Escándil ocuparà les delegacions de Festes, Fires i Congressos, Comerç i Medi Ambient.

Rosana Aguilar assumix Cultura, Barris i Casc Històric i Relacions Institucionals.

Antonio Martí se farà càrrec d'Hisenda, Compres, Agricultura, Merco Fraga i Regs Monegros.

Quant als dos regidors del PAR, Francisco García assumix Desenvolupament Econòmic, Indústria i Policia, i Joaquín Vera, Urbanisme, Patrimoni, i Turisme.

Fraga i Ontinyena, els únics canvis

Fraga i Ontinyena són els únics municipis que canvien d'equip de govern, respecte de la passada legislatura. El dos passen a mans del Partit Popular, i els perden el PSOE i el PAR, respectivament.

A pesar de la relativa sorpresa a Fraga, el PSOE seguís governant, amb majoria absoluta en sis municipis, on repetissen els mateixos alcaldes que hi havia: Ballobar, amb Maria José Fontanet, Belver, amb Jesús Alegre, Chalamera, amb Martín Bayona, Torrent, amb Evaristo Cabistañ, Mequinensa, amb Magda Godia, i Candasnos, amb Antonio Guisado.

El Partit Popular governa a Fraga amb José Luis Moret com a alcalde, amb el suport dels dos regidors sancionats pel PAR. També a Osso de Cinca, on Antonio Romero ha revalidat majoria absoluta, i a Ontinyena, amb Ángel Torres. El PAR governa a Villella, on José Luis Sanjuán continua ostentant majoria absoluta, i a Saidí, on també seguís M. Teresa Font, en eix cas, amb el suport del regidor del PP, que derrota així a la candidata socialista, Mari Carmen Sandoval, la més votada a les eleccions del 27-M. És curiós el cas del PSOE, que només governa on ha obtingut majoria absoluta, i que perd en los dos Ajuntaments on també havia set el partit més votat.

El PSOE tindrà majoria absoluta al Consell Comarcal del Baix Cinca, ja que compta amb 13 dels 25 consellers. El PP comptarà amb 8, i el PAR, amb 4. Izquierda Unida perd el conseller amb què comptava, que ara passa a mans del Partit Popular.

L'ABABOL

Desordre

El pensador Gregory Bateson explica que, així com hi ha molts tipus de desordres, només hi ha un ordre que acontenti les expectatives d'una persona. Així, considerem que un objecte és en el seu lloc només si ocupa un determinat espai, i, en canvi, considerem que és fora del seu lloc quan és en molts llocs llevat d'un. Hi ha coses, diu, que s'ordenen d'acord amb un ordre previ, i eix punt s'ha d'entendre com una de les crítiques àcides que fa a determinades pràctiques socials i científiques.

Em van venir al cap les cabòries de Bateson mentre llegia que un mosso d'esquadra havia multat un camioner per portar la documentació de trànsit, des de l'Ampolla a Sant Celoni, en català. Resulta que una directiva europea exigeix que les cartes de port de mercaderies perilloses estiguen escrites en la llengua oficial del país d'origen. El director general de la policia de Catalunya ha titllat la multa d'excés de zel, i ha anunciat que no es tramitarà, i esclar, amb el rebombori que va hi haura! Segons la multa, el català no és llengua oficial del país d'origen del camió, a pesar de l'article 3.2 de la Constitució espanyola ("la resta de llengües espanyoles seran també oficials a les respectives Comunitats Autònomes d'acord amb els seus Estatuts") i de l'article 6.2 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya ("el català és la llengua oficial de Catalunya"). Potser és que hi ha qui juga a construir un ordre que ja té prèviament definit! Si això passa a Catalunya, que ens agafen confessats!

Susanna Barquín

Eleccions, Maquiavel i paisatges de Fraga

■ **Francesc Ricart**

Sort que ja som a l'estiu. Quin final de curs! I no estic pensant en el Barça. Estatuts i eleccions –primer amb inauguracions i després les decepcions– han marcat la recta final de l'any acadèmic i polític.

Que tinguem un bon estiu, encara que ens plantem, *sine die*, amb un estatut on la Franja no hi apareix, és a dir, on no hi ha el català; que la calor no ens faci perdre de vista que tampoc no hi ha una llei de llengües a l'Aragó després de molts estius, tants com els de dues legislatures, sense complir les promeses electorals.

I anant d'eleccions, hem vist un canvi molt rellevant a l'ajuntament més gran, el de Fraga: des de les primeres eleccions sempre hi havia hagut un alcalde del PSOE; ara comença una legislatura insòlita: hi ha un alcalde del PP perquè ha comptat amb els vots del PAR. Sempre se'm fa estranya aquesta sigla al meu poble, sobretot des d'una de les primeres campanyes, a mitjans dels vuitanta, quan un dissabte d'estiu pel Cegonyer els altaveus d'una caravana electoral, on no hi vaig saber veure cap fragatí, feien tremolar els pilars de l'ajuntament amb una cridòria gairebé sacrílega: «*somos aragoneses i queremos pertenecer a una diócesis aragonesa*». I ho van repetir mentre feien voltes i voltes a una plaça de l'Ajuntament deserta, sense ni una ànima de feligrès ni de votant. No entenia perquè s'esgargamellaven d'aquella manera ni què hi venien a fer, al nostre poble. Ara, amb un joc de paraules massa fàcil per als fragatins, que m'haureu de perdonar, podem dir que el més català de la colla ha donat l'alcaldia als més espanyols de tots. Això, tot i ser molt important, no ho volia fer eixir perquè ja hi haurà qui farà valoracions polítiques de les eleccions. Jo tenia al pap, com si diguéssim, parlar del decorat o del paisatge de les eleccions; i, en concret del paisatge preelectoral a Fraga. Val a destacar la fruïció amb què un personatge s'ha dedicat a decorar faroles, pirulins i cartells electorals; l'artista seguia una tècnica coneguda, la dels que fan *grafittis*: anar empastifant en tots els sentits el mobiliari urbà; després, amb una tècnica més depurada, acusava a d'altres col·legues (els catalanistes i avall!), i a esperar les eleccions. L'aprenent de Maquiavel va ser enxampat i ací s'ha estroncat la seua carrera: ara l'home potser s'haurà de tornar a dedicar a dirigir les seues associacions, les locals i l'altra, o potser no, perquè a vegades hi ha gent a les entitats amb sentit de la moralitat i de l'honestedat i, fins i tot, del sentit comú i vés a saber si ja no el deixaran ajuntar, com dèiem de petits i… i Fraga i la Franja perdran, pel capbaix, un paisatgista de gran alçada… moral.

Un altre element nou del paisatge que ha aparegut en temps electoral a la capital del Baix Cinca ha estat el del castell; sí, l'*skyline* de Fraga ha canviat, i hi ha qui mai més no reconeixerà la imatge del poble com era. Però en aquests temps no s'hi val a sentimentalismes i els responsables han aixecat un gran volum paral·lelepipèdic (com de capsa de sabates) que ofereix una visió ben diferent de la església de Sant Miquel-castell de Viladrich.

Servidor, ja us vinc avisant, no n'entén ni de política ni d'arquitectura, o siga que caldrà esperar les lliçons dels entesos perquè ens ajuden a comprendre les raons i la bondat de la nova edificació. Per cert, de pintura tampoc no n'entenc, però com que em van ensenyar a sentir coses davant els quadres, us confesso que m'ha agradat molt l'exposició de Miquel Viladrich (l'home i pintor de Torrelameu, de Fraga i d'Almatret) al Castell; de la mateixa manera que confesso que les arts del Maquiavel local m'han provocat arcades.

Manuela de Madre, ponent en la segona edició d'enguany del Cinga Fòrum

■ **D. Torrent**

La diputada Manuela de Madre va participar el passat 12 de juny com a ponent en el Cinga Fòrum Econòmic i Social que organitza l'Institut d'Estudis del Baix Cinca. De Madre va oferir al Palau Montcada de Fraga una xerrada sobre com conviure amb la fibromiàlgia, des de la pròpia experiència com a afectada.

Manuela de Madre va fer públic que patia fibromiàlgia l'any 2002, alhora que anunciava que aquesta era la causa per la qual havia decidit deixar l'alcaldia de Santa Coloma de Gramenet, després de dotze anys al capdavant del consistori.

Cal recordar que l'Organització Mundial de la Salut no va reconèixer la fibromiàlgia com a malaltia fins l'any 1992. Després de molt temps, la comunitat científica comença a acceptar-la com una malaltia més, i hi ha Comunitats, com l'Aragó i Catalunya, que han desenvolupat protocols d'atenció sanitària per a la detecció i tractament d'aquesta malaltia crònica que afecta un 3% de la població. Hi manca, va remarcar repetidament de Madre, el reconeixement social de l'afectat, el «prestigi» d'una malaltia que provoca una sensació de dolor intens i generalitzat que arriba a haver d'hospitalitzar el malalt durant determinats brots.

No es tracta, va apuntar de Madre, d'una patologia mortal ni degenerativa, però sí és invalidant i afecta, principalment les dones. És per això que nombroses associacions d'afectats han aconseguit que en determinats convenis col·lectius sindicats i patronals comencen a incloure clàusules de possible canvi de lloc de treball en l'empresa d'aquell personal amb fibromiàlgia que no pot desenvolupar la seua feina habitual amb normalitat. «La solució no és la invalidesa permanent», va afirmar amb rotunditat, va apostar, en canvi, per la reubicació, i es va referir a casos concrets, com el d'una cirurgiana incapacitada per a operar però no per a altres tasques mèdiques o docents. De Madre també va apuntar que mica en mica s'avança en el canvi de situació i les administracions comencen a donar més suport als afectats de fibromiàlgia, gràcies, en bona part, al moviment associatiu, que és molt actiu, i també al gran nombre de consultes que provoca la malaltia en els centres d'atenció primària.

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca va dedicar aquesta edició del Cinga Fòrum a la fibromiàlgia perquè, tal com es va afirmar durant l'acte, a la comarca hi ha un bon nombre d'afectats, com palesen els 100 socis de l'Associació de Fibromiàlgia i Fatiga Crònica del Baix Cinca, entitat que també va participar en l'acte.

ESTAMPES RIBERENQUES

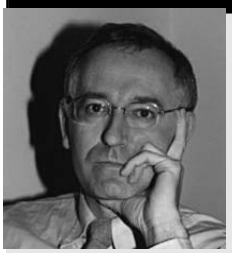

La campana, perquè soni, ha d'haver passat pel foc

■ **Quim Gibert**

El rastre de les estades de Francesc Macià a Fraga mai s'ha esborrat del tot, malgrat que només acostumaven a ser trobades familiars i amb altres coneguts. En deixa constància la revista fragatina *Fogaril i Calaixera* en el núm. 57: «Eren parents dels Cabrera, és a dir, que Macià i lo general Charlier tenien en comú alguna cosa més que la carrera d'armes i que a més lo senyor Macià podie vindre a Fraga a veure a son tio carnal». Si les vingudes de Macià a Fraga han quedat enregistrades en la memòria popular és arran del seu indiscutible prestigi. Això també explica els nombrosos llibres biogràfics sobre la seva figura i que al director Josep Maria Forn l'engresqués enllestir el guió d'*El coronel Macià*, un film a hores d'ara en projecció a les principals pantalles comercials. A propòsit de la pel·lícula, el periodista Joan Tapia diu: «Els moments en què el tinent coronel entra en conflicte amb els comandaments de l'Exèrcit són magistrals. Així com els que relaten la seva trajectòria parlamentària i la seva conversió al catalanisme» (*El Periódico*, 4-5-07).

En conseqüència, l'indiscutible prestigi del president Macià no és casualitat. I és que l'Avi, tal com fou conegut de gran, va ser un home compromès amb el seu temps. Tant cert és, que no va dubtar a rebel·lar-se davant els menyspreus de l'Espanya irrespectuosa amb la diversitat autòctona. Per tot plegat, és molt suggeridor conèixer el perfil de personatges tant de la talla humana de Macià com de la de George Washington, José Martí, Gandhi, Luter King, Mandela…, referents històrics que es van veure obligats a transgredir un marc legal que perpetuava tractes injustos. Fou una forma d'aconseguir posar en qüestió la legalitat vigent i, tot seguit, forçar canvis a fi de bé. No podem passar per alt que Macià va dotar Catalunya d'un estatut d'autonomia, una vella reivindicació del segle XIX, i que va reestablir la Generalitat, institució abolida el 1714.

En aquesta línia, el grup de rock Los Draps, format al Matarranya, assenyala: «Qualsevol persona que estiga subjecta al conformisme està acabada. És difícil canviar les coses, però canviar-les des del silenci és impossible (…) La situació de la llengua catalana a Aragó n'és un exemple». Aleshores, quedar-se de braços plegats és tolerar el maltracte. Amb l'entrada en vigor el 23-4-07 del nou estatut aragonès, que no fa cap menció de la llengua catalana, el govern d'Aragó podrà legalment continuar maltractant la nostra llengua (que per cert, també és la llengua materna del president Iglesias) sense incórrer en cap delicte. Per canviar aquesta tònica, és imprescindible no deixar-se coaccionar ni manipular emocionalment. Quan la causa és justa el mèrit és sempre tornar-ho a intentar amb noves idees. No diu l'adagi que «La campana, perquè soni, ha d'haver passat pel foc?». Al capdavall, treballar per dignificar el català allà on aquesta llengua és l'autòctona és un acte de justícia.

Viladrich i Fraga es retroben

■ Carme Messeguer

Entre el 12 de maig i el 24 de juny, sota el títol «Viladrich. Primitiu i perdurable», l'anomenat Castell de Fraga ha acollit una magnífica exposició de l'obra del pintor Miquel Viladrich (1887-1956). Viladrich, natural d'Almatret (al Segrià), va residir a Fraga entre els anys 1914 i 1931, després d'haver condicionat el «Castell» com habitatge i estudi. L'aplec de les obres que conformen l'exposició, procedents majoritàriament del museu de la Hispanic Society de Nova York i també del Museu Morera de Lleida i de col·leccions particulars, ha estat possible gràcies a l'esforç coordinat del Govern d'Aragó, la Generalitat de Catalunya, Ibercaja i els ajuntaments de Fraga, Lleida i Saragossa. L'Ajuntament de Fraga, que ja exposava al Palau Montcada la taula *Boda fragatina* (fons acostumat dels casaments civils de la localitat) i *L'aiguadoreta*, està tramitant l'adquisició d'altres olis de l'artista (*Retrat de Julio Antonio, Aiguadora mora, Tintorer moro, L'heroi de l'Ebre*) amb què incrementarà la variada col·lecció d'art contemporani municipal. L'exposició viatjarà després a Lleida, Saragossa, Barcelona i Madrid.

Els actes al voltant de l'exposició van començar el 29 d'abril amb una recreació, a manera d'estampes vivents sobre fons elaborats per artistes locals i ambientació musical, dels quadres que Viladrich va pintar a Fraga. El muntatge, titulat «El somni fragatí de Viladrich», va ser coordinat per Manolita Labrador i Pepo Masagué.

La inauguració pròpiament dita de l'exposició, el 12 de maig, va comptar amb la presència de les autoritats locals, de la Consellera de Cultura del Govern d'Aragó, del Director General de Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya, del Director de l'Obra Social d'Ibercaja, i de les dues comissàries de l'exposició, Concha Lomba i Chus Tudelilla, així com de parents del pintor i de l'únic model fragatí encara amb vida. Hi va actuar la Rondalla Fragatina.

L'IEBC es va sumar a l'esdeveniment oferint, el 9 de juny, dues conferències a càrrec de sengles estudioses fragatines que fa temps que treballen sobre la figura del pintor. Així, vam poder escoltar Montserrat Sampietro, llicenciada en Història de l'Art, Belles Arts i coordinadora de Projectes Educatius de la Fundació La Caixa, que prepara la seua tesi doctoral sobre el pintor, contextualitzar la pintura de Viladrich en el seu temps, ja que sovint se l'ha considerat erròniament una figura aïllada. Per la seua part, Mari Zapater, editora de la revista *Fogaril i Calaixera. Quaderns de memòria*, va repassar l'estada i les relacions de Viladrich a la vila, centrant-se especialment en aquelles persones que li van servir de models per als seus retrats costumistes. Es dóna la circumstància que les obres de la Hispanic Society tenen vetat eixir de la institució que les acull si no és per ser restaurades. Per aquesta raó, el retrat titulat *El pastoret*, restaurat de feia poc, no ha pogut veure's en la mostra fragatina, quan paradoxalment la persona que hi va servir de model és l'única persona viva de les moltes que van posar a Fraga per a Viladrich. La revista *Fogaril i Calaixera* venia reivindicant fa temps el reconeixement a la figura del pintor, al qual va dedicar un punt de llibre commemoratiu.

Més de 6.000 persones, procedents de Fraga, comarca i fins i tot de Barcelona i Saragossa, han visitat el «Castell», en què s'han organitzat tallers infantils i diverses visites guiades, entre les quals destaca la que va encapçalar, el 16 de juny, la comissària de l'exposició Chus Tudelilla.

Miquel Viladrich va arribar a Fraga el 1912 acompanyat del seu amic l'escultor Julio Antonio. L'any 1914 va aconseguir de l'Ajuntament la cessió del Castell, que va anomenar d'Urganda la Desconeguda, i s'hi va instal·lar de manera intermitent, ja que viatjava sovint (Madrid, París, Buenos Aires). Durant la seua estada a Fraga, Viladrich va pintar diferents retrats costumistes, en un afany de captar l'essència de les tradicions, com en *Les tres fragatines o Les filadores*. Viladrich va veure reconeguda la seua obra quan, el 1926, el magnat A.M. Huntington, fundador de The Hispanic Society of America, va adquirir bona part de la seua obra. Ben relacionat (Valle-Inclán, Gómez de la Serna, Pérez de Ayala, germans Baroja), va fer del «Castell» un centre de trobada intel·lectual i artística. L'any 1928, a iniciativa seua, es creava a Fraga l'«Asociación Amigos de Fraga», amb l'objectiu de contribuir a la millora econòmica i cultural de la vila. Fruit de la labor de l'associació, s'aconseguia la regulació de la marca (l'equivalent a les denominacions d'origen actuals) «Higos de Fraga». L'any següent apareixia el setmanari *La Ribera del Cinca*, òrgan d'expressió de l'entitat dirigit pel mateix Viladrich. Les desavinences amb el veïnat per qüestions d'aigua van decidir el pintor a passar una temporada a Tetuan, on va pintar una sèrie d'oficis marroquins. Passada la Guerra Civil, en què es va

decantar per la República, es va exiliar a l'Argentina, país d'origen de la seua dona.

En l'exposició, integrada per 49 peces, s'han pogut veure autoretrats, retrats de familiars i amics, taules i llenços de l'època fragatina, una mostra dels oficis moros i els retrats dels seus fills amb uniforme militar, en una progressió que mostra l'evolució de l'artista des del simbolisme (*Els meus funerals*) fins al realisme objectivista (*L'heroi de l'Ebre*).

El «Castell» de Fraga, antiga església sota l'advocació de Sant Miquel que rep popularment aquest nom per la seua posició enlairada, està en procés de restauració per transformar-lo en un espai cultural polivalent. El projecte, de l'arquitecte saragossà José-Manuel Pérez Latorre (responsable també de la rehabilitació del Palau Montcada ara fa 20 anys), ha consistit en la construcció d'un embolcall que protegeix les restes de l'edifici antic d'estil gòtic. Amb un cost total de tres milions d'euros, les obres han estat finançades pel Ministeri de Foment a càrrec de l'1% cultural per les obres de la variant de Fraga, l'Institut Aragonès de Foment, l'Ajuntament de Fraga i Ibercaja. La intervenció es va iniciar el 2003 i no es donarà definitivament per acabada fins a finals d'any.

Jonathan Hewitt

«Vaig escollir Catalunya perquè aquí podia practicar català i espanyol»

En Jonathan Hewitt és un jove anglès de Newcastle que va treballar com a lector d'anglès a l'IES de Seròs durant el curs 2005-2006. Ara ha enllestit un treball sobre la situació lingüística de la Franja i ens explica quines han estat les seues conclusions.

Pregunta. Jonathan, com has arribat a ser lector d'anglès a l'IES de Seròs?

Resposta. Estic estudiant espanyol i català (llengua i cultura) a la Universitat de Lancaster; crec que vosaltres en dieu filologia, però no estic segur que es tracte de la mateixa cosa. Com a part dels meus estudis, havia de passar un any a l'estranger en algun lloc de parla hispànica. No vaig triar Seròs específicament, només vaig escollir Catalunya perquè això em donava l'oportunitat de practicar alhora català i espanyol, encara que podria haver anar a qualsevol altre lloc de Sud-Amèrica o d'Espanya. Tenia l'opció d'ensenyar o d'anar a la Universitat de Girona, però no volia estudiar a Girona (prefereixo l'accent de Lleida) i per tant vaig triar la docència.

«No sabia que el català es parlés a l'Aragó. Ho vaig descobrir per una revista de la Franja»

P. Per què vas decidir fer un treball sobre la Franja?

R. Durant el meu any a l'estranger havia d'escriure un assaig de 6.000 paraules sobre un tema local. Quan vaig arribar a l'institut de Seròs, al Departament de llengües hi havia una revista sobre la Franja, que vaig llegir (si més no ho vaig intentar), i vaig pensar que era prou interessant. No sabia que el català es parlés a l'Aragó. Pressuposava que les fronteres lingüístiques coincidien amb les fronteres provincials! Vaig preguntar sobre el tema a l'Òscar, el cap de departament, que em va explicar una mica la situació; després, a Internet i a la Biblioteca de Lleida vaig trobar prou informació sobre aquest tema, així que vaig decidir estudiar-lo per al meu treball.

P. Quines han estat les teues conclusions?

R. Vaig descobrir que el català és la primera llengua de la majoria d'habitants de la Franja, però hi ha una situació de diglòssia perquè l'espanyol hi és la llengua superior. Vaig concloure que això responia a factors diversos. La manca d'educació en i del català, que suposa l'analfabetisme en català, i que quan la gent ha de parlar en situacions més complexes només té vocabulari per fer-ho en espanyol. Aquest ús de l'espanyol en certs contextos reforça la diglòssia actual i suposa que molta gent no veja cap motiu perquè hi haja ensenyament en català, com ha passat en el cas del gallec. A pesar d'avenços considerables en altres territoris, la situació del català a la Franja segueix gairebé igual que en temps de Franco!

També vaig descobrir que a pesar de la Constitució i dels acords de la Unió Europea el Govern d'Aragó pareix que no té voluntat de fer cap canvi o millora i que es mostra, com a molt, indiferent cap al català. El cas del Matarranya pareix un cas de segregacionisme, ja que el Govern intenta reduir al mínim els territoris de majoria catalanoparlant, mentre impulsa efectivament el castellà en aquestes àrees.

«Malgrat els avenços en altres territoris, el català a la Franja segueix gairebé com en temps de Franco»

També vaig descobrir que mentre els residents de la Franja són considerats catalans per catalans i aragonesos per la llengua que parlen, ells, en conjunt, se senten aragonesos i estan orgullosos de ser-ho i veuen la llengua catalana com una part de la seua identitat aragonesa, la qual, encara que és diferent de la castellana, no els fa catalans.

Finalment, vaig concloure que per protegir la llengua el Govern aragonès no sols ha de donar-li un estatus legal i promoure el seu ús, sinó també canviar les actituds dels parlants sobre la seua pròpia llengua, i també canviar les actituds de la població aragonesa castellanoparlant i fer-los veure que la gent de la Franja se sent aragonesa i orgullosa de ser-ho, i que parlar català no vol dir que vulguen ser catalans, sinó que és simplement una altra expressió de la seua identitat aragonesa.

No sé si les meues conclusions són correctes, però això és el que veu un de fora.

P. Què és el que més t'ha agradat en la teua estada a Catalunya?

R. Aquesta sí que és una pregunta difícil. Potser diria que l'estil de vida, especialment a l'estiu: refrescar-se i relaxar-se en les places i menjar tapes i pa amb tomàquet. També la diferència de llengua ho va fer una experiència millor, perquè em va agradar aprendre totes dues i perquè et permet formar-te una idea més bona de la cultura. No em sentia tant un turista estranger ignorant si parlava català!

Carme Messeguer

DESPERTA FERRO

Primera Carta-pobla de Calaceit

Segons informació del propi Ajuntament, la vila de Calaceit celebrarà els vuit-cents anys de la seva primera carta de població.

La vila va ser conquerida als musulmans l'any 1151 pels anomenats senyors de Cambrils, segons les notes històriques escrites pel carmelita Carles Moix, fill de Calaceit, a finals del segle XVIII. Procedien de Cambrils del Solsonès i lluitaven sota el comandament dels Torroja, senyors de Solsona, que foren els qui en bona part conqueriren la comarca. Pere de Torroja va ser anomenat bisbe de Saragossa i l'any 1175 va rebre les places feudals de Vall-de-roures i Massalió.

Aquesta carta de població porta la data del mes d'abril de 1245 que correspon al 1207 de la nostra era. Va ser atorgada per Roderic de Bolea i la seva esposa Arsen i per Sanç de Sarinyena i la seva esposa Oliva. Arsen i Oliva eren filles de Rotllant de Cambrils, el primer senyor conegut de Calaceit juntament amb Dalmau de Canyelles.

En aquells moments, Calaceit era molt petit i la carta parla d'un recinte murallat amb trenta cases. Es conserva una còpia en el Cartulari de Calaceit de la família Galindo. Aquest cartulari del segle XIV conté quinze documents copiats referents als primers temps de vida de la vila de Calaceit. També hi ha una còpia posterior a l'Arxiu de la Catedral de Tortosa.

Aquesta celebració és una bona iniciativa per part de l'Ajuntament de Calaceit que intentarà seguir amb la tradició dels estudis històrics començada l'any 1896 amb la publicació de la *Història de Calaceit* per Santiago Vidiella.

Joaquim Montclús

La Ribagorça es consolida com a feu socialista

CeRib

RICARD SOLANA

La Ribagorça és considerada un feu tradicionalment socialista, i en aquestes eleccions no ha estat una excepció, tal com ho demostren tant els resultats obtinguts com els càrrecs que en les darreres legislatures han ostentat en Marcelino Iglesias (Bonansa), Miguel Gracia i Joaquim Pallarés (Areny de Noguera), José Maria Agullana (Montanui), José Maria Ariño (Sopeira), José Franch (Torrelaribera) o Ramon Miranda (Graus).A les darreres eleccions, tota la Franja ribagorçana ha continuat amb la majoria absoluta socialista que en alguns casos, fins i tot, ha millorat: als tradicionals 5 regidors socialistes d'Areny, Sopeira i Tolba se li han sumat cinc de Bonansa, que en aquesta legislatura ha deixat d'ésser consell obert i per tant l'alcaldia disposa de cinc regidors enfront de l'únic que comptava fins ara. A més a més, a Areny de Noguera, tant el PP com la CHA han mantingut el seu regidor. A Benavarri, la capital històrica i cultural de la Ribagorça no ha estat diferent a l'augment socialista, i enfront a l'empat a 3 regidors de la passada legislatura, amb un govern de PSOE-PAR, ara el PSOE s'ha imposat amb sis regidors, el PAR ha vist com no n'aconseguia cap, la CHA ha perdut dos regidors i la nova llista del PP ha aconseguit dos regidors. El consell obert de Viacamp-Lliterà, tot i el lleu retrocès socialista, s'ha quedat igual. Montanui, de majòria socialista, continua igual, tot i que, en aquestes eleccions el PSOE ha vist reduir els vots i perdre dos regidors, la CHA ha mantingut el seu i dos noves formacions, PAR i PP han obtingut un regidor cadascuna. A Torrelaribera i «Veracruz/Veracreu» continua la majoria socialista amb quatre regidors front a un de popular. A Castigaleu, el PSOE aconsegueix dos regidors, mentre que el PAR, que en la darrera legislatura en tenia dos augmenta fins a tres, i el PP perd els tres regidors que tenia. El Pont de Montanyana en la darrera legislatura tenia quatre regidors socialistes i un del PAR. Al bordejar el centenar d'habitants, i després de no actualitzar el cens ha passat a ésser un consell obert amb l'elecció d'un únic representant que ha pertocat al PSOE. Ara, actualitzat el cens ja no estaria considerat com a tal i podria tenir cinc representants, però aquesta mesura ha arribat massa tard i tot que li pertoca un altre estatus, el Pont de Montanyana es passarà tota la legislatura com a consell obert

A l'Isàvena i les Paüls, tot i la pèrdua de votants, es mantenen com a feus conservadors amb quatre regidors, al mateix temps que els socialistes mantenen els tres regidors, i a els Monesma-Queixigar, Llasquari augmenten els vots populars i els cinc regidors

A Estopanyà del Castell, el PP manté els dos regidors i la CHA i el PSOE puja a dos regidors, al mateix temps que els independents els perden.

Encara en terres ribagorçanes, però fora de la Franja, la hegemonia socialista es manté o augmenta regidors, tota la corporació, que continuen a Billanova i aconsegueixen a Sesué, on el PP perd l'únic regidor que tenia o els quatre de Capella (enfront de tres del PAR), manté els consells oberts de Vall de Llerp i Vall de Bardaixí, augmenta fins cinc, un més que les darreres municipals, a Castilló de Sos on PP es queda en un regidor després de perdre dos i el PAR aconsegueix un. A Sahunc aconsegueix un regidor més i es queda amb quatre vers al PP que passa de tres a dos o els augments a Bisaurri on el PSOE puja d'un a quatre, i el PP fa el descens a la inversa, situació que es repeteix entre el PSOE i el PAR a Foradada del Toscar, o a Chia on el PP passa de quatre a un, el PSOE puja d'un a tres i el PAR n'aconsegueix un. A Seira el PSOE perd un regidor i es queda amb tres, la CHA en conserva un i una nova formació n'aconsegueix un.

El PAR augmenta a Perarrua traient-li un regidor al PSOE i es queda tota la corporació amb cinc regidors regionalistes, perd dos regidors dels set que tenia a Campo que passen al PSOE, conserva la majoria a Benasc on passa de quatre a sis, i on el PSOE puja de dos a tres, el PP passa de tres a un i la nova formació municipal d'Izquierda Unida obté un regidor i a la Pobla de Castre manté els quatre regidors al mateix temps que la CHA perd els dos que tenia i el PSOE passa d'un a dos i el PP n'aconsegueix un.

CHA conserva els cinc regidors de Santa Llestra i el Partit Popular els cinc de Secastella.

Fins i tot Graus, a la capital administrativa de la Ribagorça, les coses continuen igual. Considerat com un feu socialista des de 1983, en aquestes eleccions ha vist reduir-se en dos el nombre de regidors quedant-se en quatre, CHA ha perdut l'únic que tenia, el PP ha aconseguit el mateix nombre de regidors que el PSOE i la nova llista del PAR n'ha obtingut tres. Al ple d'investidura, l'abstenció del PAR, i el que el PSOE, tingui 25 vots més, han afavorit el continuisme de Ramon Miranda i del PSOE a l'alcaldia de la capital ribagorçana, càrrec que ostenta.

El PSOE incrementa la seua hegemonia a la Llitera

■ **Anna Enjuanes**

Els socialistes han tret uns immillorables resultats a aquesta comarca, augmentant les majories absolutes que ja tenien abans en alguns pobles.

A Tamarit, aquest partit ha obtingut per primera vegada majoria absoluta, per la qual cosa podrà continuar governant, ara sense la necessitat del suport del PAR.

Al Torricó, la candidatura encapçalada per Salvador Plana ha tornat a assolir la majoria absoluta augmentant en vots. També conserven les seues majories absolutes socialistes Camporrells i el Campell.

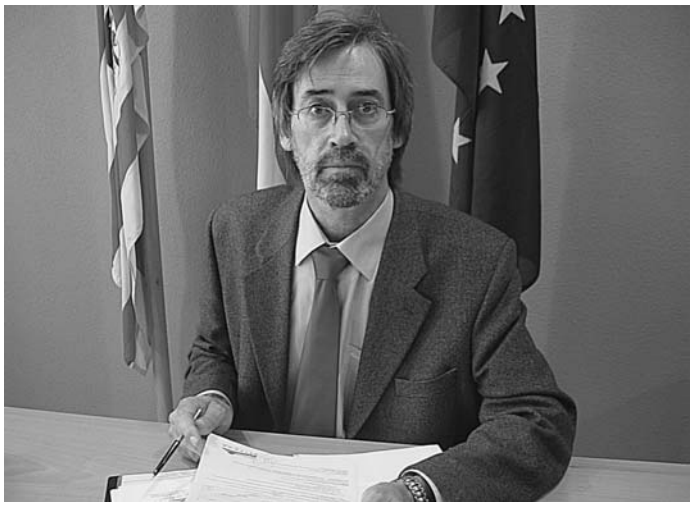

Salvador Plana

Dos pobles fins ara governats pel PAR han passat també a mans dels socialistes. És el cas d'Albelda, abans amb batlle del PAR i, potser el cas més espectacular, Sant Esteve de Llitera, on la candidatura socialista ha passat de ser minoritària a guanyar per 6 regidors a 1, als seus opositors.

A Castillonroi continuarà presidint el consistori Antonio Fondevila, del PAR, i a Binèfar, seguirà governant el PSOE en coalició amb el PAR.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Somiar truites

■ **Ramon Sistac**

Amb un atreviment malgrat tot digne d'encomi, l'amic almenaspí Esteve Betrià em proposa, en el número 66 de *Temps de Franja*, tot un seguit de preguntes relacionades amb les truites, com a rèplica a un altre article meu publicat en el número 65 d'eixa (esta) prestigiosa revista. Si no m'erro, les qüestions que hi proposa són tres: existeix en ribagorçà una forma *trutxa* com a pronúncia local del nom de la il·lustre i llustrosa femella del verro? Hi ha alguna causa, històrica o cultural, per la qual les llengües romàniques no tinguen paraules evolucionades directament d'una forma llatina corresponent a 'truita d'ous' (vegeu *truita, omelette, tortilla, frittata*, etc.)? I, finalment i en conseqüència, potser és que els romans no en menjaven, de truites? Preguntes totes tan interessants i que m'han provocat un estat d'inquietud i desassossec tan gran que m'ha obligat a abocar-m'hi amb cos i ànima, fins al punt de desatendre la cura i condícia de la meua persona, els interessos de la meua família i els negocis. Atesa la meua dedicació professional docent, i en donar-se la circumstància que tot açò s'ha escunçat a finals de curs –època, com és sabut, de correcció d'exàmens– m'he vist obligat a concedir als meus estudiants l'aprovat general, amb el convenciment que, com deia el Dr. Pi i Sunyer en temps de la República (mon pare en va ser testimoni), *ja els suspendrà la vida*.

La resposta a la primera pregunta és fàcil: *trutxa* per 'truja' està documentat al diccionari Alcover-Moll a Benavarri, però jo no ho he sentit mai. La forma ribagorçana és *truia*, per bé que localment en concurrència amb altres, per feminització o castellanisme (verra, porca, *tocina*…).

Les altres qüestions són més peludes. Primerament perquè no tenim gaire clar si el concepte modern de 'truita d'ous' tenia un significant llatí. Apici, la nostra gran font d'informació sobre la cuina romana, parla d'uns «oua spongia ex lacte» ('ous esponjosos amb llet'), una autèntica porqueria carregada de colesterol batuda amb llet i oli, cuita amb llard i banyada amb mel. És ben bé la nostra truita girada, feta en paella, però dolça. Algun receptari tardà parla de «oua mollia», literalment 'ous tous', però no pareix que es fessen amb «patina», «patella» o «sartago» ('paella'). El meu col·lega llatinista Maties López (he mobilitzat també els meus companys: enguany tothom ha donat l'aprovat general) m'informa que al Satiricó de Petroni, al famós sopar de Trimalció, hi ha uns «oua pilleata» ('ous amb barret') que podrien ser una mena d'ous arrebossats… Però haig de dir que allò que més m'ha amoïnat ha estat una cita que he trobat a diverses revistes i webs de gastronomia: uns «oua mellita» ('ous melosos'), que sembla que a Horaci li feien tornar la boca aigua. Ací tindríem una possible etimologia del francès *omelette*, que després ha passat a l'anglès, l'alemany, l'italià, el portuguès i moltes altres llengües, inclòs l'espanyol americà. Amb això sí que tindríem el resultat romànic d'una forma llatina. Val a dir, però, que l'etimologia canònica *d'omelette* és *lamelle*, 'làmina' (però, podrien admetre mai els francesos que la truita no la van inventar ells?). En tot cas, la cita llatina d'eixes truites horacianes no m'apareix enlloc, i en Maties López, que en sap molt més que jo, m'assegura que Horaci no en parla, per la qual cosa sospito que són l'invent d'algun gastrònom gavatx amb vel·leïtats classicistes.

I és que, al meu entendre, les coses van per un altre cantó. En català, per exemple, *truita* per 'truita d'ous' no es documenta abans del segle XIV, i a penes apareix als grans receptaris baix medievals: el *Llibre del Coch* i el de Rupert de Nola. L'explicació és ben senzilla. La truita demana una paella fina, i un bon control del foc. Això no es podia donar a les llars pageses, amb estris de terrissa i foc a terra. A més, per bé que alimenta molt, la truita omple poc. Hauria de ser, doncs, originària dels alts estaments de la societat. I quin noble amant de grans tiberis perdria el temps amb un vulgar parell d'ous deixatats? No podria ser que la truita «a la francesa», tota democràtica ella, ens l'hagués portat la Revolució?

L'Ebre i Mequinensa: dues temàtiques presents en la presentació a Saragossa dels llibres d'en J.Ramon Marcuello i la Paquita Vilella

■ **Maite Moret**

El 31 de maig a les 12 del migdia es va presentar a la seu de «La Confederación Hidrográfica del Ebro» el llibre *Siempre Mequinenza*, publicat per l'Ajuntament de d'aquesta localitat. L'acte fou dirigit pel president de la confederació, José Luis Alonso, i va comptar amb la presència de l'alcaldessa de Mequinensa, Magda Godia, i la de l'autor José Ramón Marcuello.

L'obra, articulada en quinze apartats, presenta una estructura cronològica que, amb una introducció de dos capítols descriptius sobre el medi físic de la població, recorre amb estil primorós la història de la vila, des de l'època prehistòrica fins a la desaparició de l'antiga Mequinensa i l'actual situació. Finalment, tanca el llibre un apèndix en el qual hi han col·laborat autors de tota mena d'àmbits, que hi participen aportant valuosa informació sobre la biografia dels mequinensans més il·lustres, com ara en Jesús Moncada, en Joaquín Torres o l'Hèctor Moret, per citar-ne només alguns dels deu que hi figuren.

L'autor va assenyalar en la seva intervenció que ell és un cronista i que ha intentat documentar-se a partir de diverses fonts per tal de construir la història de la vila, tal vegada per aquest fet no s'ha de tenir en compte la poca sistematització a l'hora de confeccionar els apartats lèxics, en els quals s'han glossat una sèrie de mots que representen, només de vegades, una transcripció fonètica amb molt poca fortuna.

Així mateix, una setmana després, el 7 de juny a la tarda, es va presentar a la Biblioteca de Aragón de Saragossa el llibre de Paquita Vilella: *La lleuda de Tortosa en el siglo XV. Aportación al conocimiento del comercio interior y exterior de la Corona de Aragón*. L'acte fou presidit pel director de la biblioteca, Ramón Sabater, i presentat per l'Esteban Sarasa, professor titular d'Història Medieval de la Universitat de Saragossa i, ultra això, director de la tesi doctoral de la Paquita (*El movimiento comercial del puerto de Tortosa en la Edad Media según los libros de la «lleuda» de mediados del siglo XV: Aportación al conocimiento del comercio mediterráneo en la Baja Edad Media*), qui va ressaltar la capacitat investigadora de la mequinensana i la importància d'estudis d'aquest tipus, a partir dels quals es poden obtenir dades inacabables per tal de construir la història del comerç medieval, en aquest cas la història comercial de, i al llarg de, l'Ebre.

En aquest treball, editat per la col·lecció monogràfica *Quaderns de Recerca de l'Arxiu Històric Comarcal de les Terres de l'Ebre*, hi trobarem descrita la importància que tingueren les fronteres en el regne d'Aragó, dominat per una sola corona però format per diversos comtats, que per tal de travessar-los calia pagar un impost reial de control aranzelari, l'activitat econòmica del qual quedava enregistrada en una espècie de quaderns anomenats *lleudes*, en aquest cas dels anys 1453-1476. Aquestes escriptures són especialment profitoses ja que hi ha una quantitat ingent d'informació sobre l'origen dels comerciants, els tipus d'embarcacions que anaven per l'Ebre, les mercaderies que es transportaven i les preferències dels productes segons el seu origen, com la llana amb la qual es proveïen les necessitats tèxtils de Barcelona, l'oli de Mallorca, o els tints procedents d'Itàlia. A més, són el reflex de la important font d'ingressos que aquest tipus de comerç va suposar per a la Corona d'Aragó, sobretot fins la guerra catalana i la posterior

RAMON MESALLES

Riu Ebre al pas per Mequinensa

conquesta d'Amèrica, a partir de la qual s'obren les fronteres comercials cap a l'Atlàntic.

Ens quedem amb la idea amb què l'autora va encetar la seva intervenció: «no hi ha història sense documentació», i és que és ben sabut que no es pot entendre la història d'un poble sense acudir a les seves fonts, nascudes a través dels segles i conservades amb cura en arxius en els quals es conserva un ric patrimoni documental que roman, en la major part, inèdit i a l'espera que els estudiosos de molts diversos àmbits del saber l'analitzin i el donin a conèixer.

X CONCURS DE COBLES ARAGONESES EN LLENGUA CATALANA AJUNTAMENT DE SARAGOSSA 2007

El Jurat de X Premi de Cobles Aragoneses 2007, en català, que convoca l'Ajuntament de Saragossa, ha atorgat el primer premi a la col·lecció «De l'amor i el desig» de José Miguel Gràcia Zapater, poeta i escriptor de la Codonyera. També ha guanyat el premi a la millor cobla, que diu:

Pintaven els ametllers
tendres poms en blanc i rosa
i en un raconet de mi
floria l'amor en jota.

José Miguel Gràcia ja havia estat premiat anteriorment en aquest concurs.

Torredarques recrea un episodi de la Guerra Civil

L'activitat havia estat rebutjada a la Torre de Vilella per l'oposició d'un sector de la població

Lluís Rajadell

Legionaris, falangistes, milicians i forces regulars republicanes van tonar a combatre, setanta anys després, per les muntanyes de Torre d'Arques, en el límit de la província de Terol amb Castelló. Al remat, la recreació del Front d'Aragó durant la Guerra Civil va ser possible. Torre d'Arques va ser l'escenari on un centenar d'afeccionats a les recreacions històriques van reconstruir un dels episodis més dolorosos de la guerra, encara que, això sí, esta vegada no hi va haver víctimes ni destrucció.

Esta activitat, desenvolupada els dies 2 i 3 de juny, va estar organitzada per l'Associación Frente de Aragón, que, inicialment, tenia previstes les jornades a la Torre de Vilella (Baix Aragó), però, davant de l'oposició frontal d'un sector de la població, va optar per traslladar els actes a la veïna Torre d'Arques (Matarranya), on va rebre el suport de l'Ajuntament i de l'associació cultural local.

Els participants en la recreació procedien de distintes associacions recreacionistes espanyoles i també estrangeres. La intenció dels organitzadors va ser reconstruir els moments en què l'Exèrcit franquista empentava, imparable, les forces republicanes situades al Baix Aragó en la seua progressió cap a la mar Mediterrània, un objectiu que sentenciaria definitivament el resultat de la Guerra Civil al dividir la zona republicana en dues parts. Els combats lliurats l'any 1938 van ser escenificats el passat juny per un centenar d'hómens que vestien uniformes idèntics als de les tropes que es van enfrontar durant la guerra.

Un dels actors durant la recreació

També portaven rèpliques de les armes i de l'equipament franquista i republicà. Fins i tot les expressions dels soldats i les arengues militars utilitzades per oficials i suboficials setanta anys enrere es van reproduir sobre els camps de Torre d'Arques.

Es van reconstruir amb precissió cinematogràfica els atacs a les trinxeres, l'intercanvi d'ostatges o el rescat dels ferits al camp de batalla. El president de l'Associació Frente de Aragón, Antonio Aznar, va aclarir que al recrear moments de la Guerra Civil a l'Aragó no es persegueix cap finalitat ideològica o reivindicativa sinó, simplement, escenificar les batalles per a què l'observador puga fer-se una idea del que va passar en realitat. Això sí, en este cas no hi ha ferits ni efussió de sang ni destrosses ni dolor. Tot al contrari, en acabar l'escenificació, milicians, falangistes, carlistes i altres exèrcits contendents es saluden afectuosament i intercanvien opinions sobre la verosimilitud i fidelitat històrica del que acaben de representar en camp obert.

La recreació no va provocar cap dels inconvenients que un sector de la població de la Torre de Vilella havia argumentat per oposar-s'hi. Van ser dues jornades dedicades a l'estudi i la divulgació d'una etapa recent de la història d'Aragó, uns episodis tristos i dramàtics que cal recordar per a què l'oblit no propicie la seua repetició. Entre les activitats desenvolupades, a més de la recreació històrica, hi va haver conferències dels historiadors Valentín Solano i José María Maldonado, un mercat temàtic i un menjar de germanor. Tot pacífic i civilitzat, sense rancúnies ni polèmiques. Tot al contrari del que havia passat l'any 1938.

Un dels participants recordava que son pare havia participat personalment en els combats lliurats en els límits de les províncies de Terol i Castelló. Per un costat els republicans –entre ells la mítica 11 Divissió de Líster– intentaven detindre el progrés dels franquistes cap al mar i, per l'altre, les tropes sublevades donaven la darrera empenta per enderrocar la II República, esgotada pel fracàs de la Batalla de Terol i per la manca de mitjans materials i humans per a reposar-se de les pèrdues patides en tots els fronts.

TEMPS DE FRANJA
Revista de les comarques catalanoparlants d'Aragó
SUBSCRIU-T'HI
978 85 15 21
tempsdefranja@telefonica.net

Presentació de *Sons del Matarranya* a Saragossa

ASCUMA mostra la riquesa cultural i lingüística dels joves del Matarranya

■ **Marc Martí**

Actuació de Temps al temps a Saragossa

El passats dies 8 y 9 de juny l'Associació Cultural del Matarranya va realitzar, amb la col·laboració de la distribuïdora alternativa Magofermín Produzions, la presentació del doble CD *Sons del Matarranya* a Saragossa.

Les activitats, emmarcades en les jornades anti-sgae, van començar a les 6 de la tarda amb una xerrada – presentació del projecte davant mig centenar de persones al *CSA 451*. Poc després, cap a les nou de la nit al *CSA A Enrestida* va començar el primer concert de presentació dels que tindrien lloc durant el cap de setmana. Els primer en tocar van ser el DUO RECAPTE, que tot i fer una actuació breu, van sorprendre tots els assistents recitant poemes de Tomàs Bosque, Desideri Lombarte o Teresa Jassà. Després els va arribar el torn als TEMPS AL TEMPS que van demostrar que cada dia ho fan millor, i que el disc que tenen previst començar a enregistrar aquest estiu sorprendrà a més d'un.

A la nit següent els TRANZE van canviar de registre i en lo seu «punk metal» van donar a conèixer a tota la gent que es va passar per *CSA Arrebato* que al Matarranya tenim música de tot tipus. I és que realment la presentació de Sons del Matarranya a Saragossa va ser una mostra de la gran riquesa musical, i per tant cultural, que existeix a la nostra terra.

Fira del Llibre de Saragossa
Lliurament dels premis Literaris del Govern Aragonès

■ **Felip Berenguer**

El passat 8 de juny i en el marc de la Fira del Llibre, es feren entrega a Saragossa dels Premis creats pel Govern aragonès de literatura en llengua catalana «Guillem Nicolau», en llengua aragonesa «Arnal cavero» i de Poesia en castellà «Miguel Labordeta».

El guardó per a treballs en català –«Guillem Nicolau»– que va recaure en la beseitana Susana Antolí Tello amb l'obra *Tornem a ser menuts* el va rebre, en nom de la guanyadora, el membre del jurat Màrio Sasot. Problemes d'última hora a l'aeroport de Roma, on es trobava la premiada, li van impedir arribar a temps per a recollir-lo personalment. Per encàrrec de l'escriptora, Sasot va agrair el Premi, «especialment per què el jurat l'hagués atorgat a una obra de poesia adreçada a nens, perquè el futur de la nostra llengua dependrà de com escriguen, parlen i conserven les seues tradicions los nostres xiquets».

Susana Antolí

El premi «Arnal Cavero» en llengua aragonesa va ser per a l'escriptor Rubén Ramos per la seua novel·la *Bidas Crebazadas*. El premi «Miguel Labordeta» el va guanyar la poetessa andalusa María Sanz amb la seua obra *Lance Sonoro*.

També van ser atorgats els premis concedits per l'Associació de Llibreters d'Aragó al veterà llibreter Javier Alcrudo, propietari de la llibreria «Pórtico», i el de la millor obra editada a l'Editorial Sariñena.

Javier Alcrudo i la seua llibreria Pórtico va ser, ja des dels anys 60 un reducte cultural davant l'ermot franquista i llavor de moltes iniciatives artístiques, com lo grup pictòric «Pórtico» o la revista «Diwan».

GALERIA DE PERSONATGES

Antonio Bitrià, recuperador d'imatges antigues del poble vell de Mequinensa

«Tornar a tenir contacte amb el poble i la gent de Mequinensa, per mi, no té preu»

A. Coso

Antonio Bitrià Jiménez va nàixer a Madrid l'any 1949. Poc després, quan encara no tenia un any se'n va anar a viure amb els seus pares a Castellonroi (la Llitera). L'any 1957, un altre trasllat familiar el portà a Mequinensa. Actualment viu a Lleida.

A finals dels anys 50 i primeries dels 60, l'arribada de forasters a Mequinensa era diària. Als veïns del poble, aquest tràfec de gent ens tenia entretinguts. Eren els treballadors, que sols o amb tota la família, arribaven des de diferents punts d'Espanya per treballar a la construcció de la presa de l'Ebre, prop del poble riu amunt. Va ser l'època que Antonio va arribar a Mequinensa i hi va viure un període crucial de la seua vida: la infantesa i la joventut. Va ser llavors quan el vaig conèixer. D'aquella època el recordo extravertit i decidit: S'atrevia amb tasques que als altres nois del poble ens resultaven poc més que impensables.

Antonio, a Mequinensa, va ser un entusiasta practicant d'atletisme i de futbol. Com a futbolista va jugar també en equips de Girona i de Lleida. Després de la seua retirada com a practicant en actiu, va desenvolupar importants tasques de despatx: Delegat Territorial de la Federació Catalana de Futbol, Promotor i iniciador del futbol sala a les terres de Lleida i Promotor del futbol a l'Alta Muntanya.

Aquest darrers anys, ha invertit part de l'entusiasme que el caracteritza, a realitzar un recull de fotografies antigues relacionades amb el poble vell de Mequinensa: personatges, llocs i tradicions que ell porta al cor. Una petita distracció, una excusa per retrobar-se amb el seu poble. Un dia em va dir: «M'ho estic passant molt bé. Tornar a tenir contacte amb el poble i la gent de Mequinensa, per mi, no té preu, és un autèntic plaer».

Anant i venint, de Lleida a Mequinensa i de Mequinensa a Lleida, Antonio, ha sét capaç d'implicar-nos a tots fent-nos rebuscar velles fotografies familiars oblidades al bagul dels records. Amb més de 4.500 fotografies diferents, que ha editat, unes en VHS i altres en DVD, ha organitzant diverses exposicions i projeccions fotogràfiques, i ha convidat els mequinensans a participar com a espectadors, al temps que protagonistes, d'un recorregut retrospectiu per un espai i un temps carregats de nostàlgia.

A dia d'avui, amb motiu del 50è aniversari de l'inici de la construcció de la presa de Mequinensa, Antonio està preparant un nou treball en col·laboració amb el Fons Històric d'Endesa.

CRÒNIQUES TAGARINES

Terfèzia arenària

Esteve Betrià

En l'anterior crònica m'he referit, gairebé de passada, al bolet més característic del Poble: la trufa, la *Terfezia arenaria*. Es tracta d'un fong hipogeu del grup dels ascomicets que, en desenvolupar-se, alça lleument la terra que el cobreix; té forma quasi globular –tuberiforme– semblant a una petita pataca de 3 a 10 cm de diàmetre, de tons terrosos; acostuma a acrivassar-se en madurar. De carn rosada amb vetes blanquinoses, olor fúngic i sabor lleugerament dolcenc, es fa en terrenys arenosos de relativa compactació associat sobretot a una planta herbàcia denominada al Poble simplement herba trufera (de nom científic *Helianthemum salicifolium*) i a Andalusia *madre de la criadilla* (*Tuberaria guttata*). Precisament Andalusia i Extremadura (i suposo que al sud de Portugal, a l'Alenteixo i l'Algarve, també) són les regions ibèriques on és més abundat i conegut aquest bolet; la seua recol·lecció hi és, econòmicament, prou important. El seu nom popular, *criadilla de tierra*, és deguda a la semblança formal que manté amb els testicles del toro, amb les turmes (*criadillas* a Andalusia). Com que es fa en terrenys semiàrids de la conca mediterrània, se'l coneix en el món anglosaxó –és a dir, internacionalment– amb l'apel·latiu *desert truffle* 'tòfona del desert'.

De trufes a Mequinensa, però, en un mateix context ecològic, en trobem d'altres espècies. Així segurament també estiga parlant de la *Terfezia leptoderma* i de la *Terfezia claveryi*, fongs hipogeus habitualment més petits que l'arenària però d'aspecte i gust molt semblants. De fet, al Poble només distingim entre dues espècies de trufes: la trufa pròpiament dita (possiblement l'arenària però no podem –no sabem– descartar-hi la presència ni de la terfèzia leptoderma ni, sobretot, de la terfèzia claveri (*turma* a Múrcia) atès que només es poden distingir entre si i de l'arenària per la forma de les seues espores vistes al microscopi) i la trufa blanca, fong hipogeu semblant a una petita tòfona de tons negroides i de carn blanca, olor fúngic i sabor lleugerament dolcenc; possiblement es tracta de la *Picoa juniperina (trufa de raposa* als Monegres) o bé, amb menor seguretat, de la *Picoa lefebvrei* (*chivato de la turma* o *negrillo* a Múrcia).

Sembla que la terfèzia arenària (o diversos tipus de terfèzies) fou la base del mannà celestial amb què es nodriren els israelites en els quaranta anys de llur viatge pel desert del Sinaí (és a dir, les *desert truffles* eren arrancades i transportades per les tempestes d'arena fins a caure miraculosament en els campaments dels jueus). Els romans en foren grans consumidors, i n'importaven, en especial, de Mauritània, Hispània i les illes itàliques. Amb la introducció de la pataca en el Mediterrani occidental, la terfèzia arenària, i altres fongs tuberiformes que es desenvolupen a sota terra i que recorden a la tòfona o a petites patates, van perdre força interès comercial. Tret del món àrab, on encara ara són menges molt apreciades –autèntiques *delicatessen*–, sobretot en els estats petrolífers del golf Pèrsic en el mes del Ramadà, en especial quan aquesta celebració del calendari islàmic coincideix amb la primavera, moment en què milers de pagesos magrebins recol·lecten tones de terfèzies per als acabalats mercats pèrsic i aràbic. Una mostra de la importància d'aquest bolet hipogeu en el món àrab és el seu nom científic: *Terfezia*, a partir de l'àrab del Nord d'Àfrica *terfez* 'tòfona, fong subterrani'.

Tot i que a l'inici d'aquesta digressió he qualificat la trufa de bolet propi del Poble, no és l'únic que s'hi pot trobar. Encara que no gaire abundosos, també hi podem trobar, en anys especialment plujosos, diferents espècies de bolets superiors, de fongs epigeus de cos fructifer, carnós, suberós o gelatinós en contacte amb l'exterior com ara el rovelló o el fredolic. Però això ho deixarem, si hi ha oportunitat, per a una altra crònica tagarina.

Imma Monsó presenta a Frankfurt un panorama sobri i desapassionat de la cultura catalana

■ **Màrio Sasot**

L'escriptora lleidatana Imma Monsó ha estat l'escollida per l'Institut Ramon Llull per presentar la Cultura Catalana (invitada d'honor 2007) als responsables de la Fira del Llibre de Frankfurt.

Després de negar el seu paper de «representant» dels escriptors catalans i optar per parlar en primera persona del singular, intentà definir la situació de la llengua i la literatura catalanes sota el prisma de la relació entre centre i perifèria, afirmant que «no tots vivim aquesta relació de la mateixa manera» i que, quan ha parlat d'aquests temes en taules rodones i trobades d'escriptors «que jo recordi, mai no hem aconseguit arribar a cap conclusió satisfactòria, encara que, sovint, els escriptors perifèrics acostumem a tenyir el discurs d'un cert victimisme, al sentir-se víctimes del poder d'un centre, i per tant, sotmesos a forces centrípetes i centrífugues que, o bé ens atrauen fins assimilarnos o bé ens expulsen sense deixar-nos anar del tot».

L'autora d'*Un home de paraula* acceptà que «hem hagut i hem de superar una sèrie d'obstacles per a la difusió de la nostra obra perquè molts dels mecanismes que fan arribar les obres arreu del món passen pel filtre de l'Estat, i el nostre Estat és al centre, no a la perifèria».

També es va preguntar si, sense aquest sentit perifèric els escriptors en llengua catalana, haguessen fet les obres que han fet. Tindríem la gran obra de Mercè Rodoreda si ella no hagués decidit transformar la malenconia de l'exili en literatura? Hauria estat igual la intel·ligent ironia de Pere Calders, (l'empremta del qual es pot veure clarament en la important obra de Quim Monzó), si no hagués estat impregnada del Mèxic on va anar a viure per fugir del règim opressor?

En aquest sentit Imma Monsó remarcà que «no tots ens sentim fills d'una mateixa tradició. La nostra realitat és múltiple i ho és cada cop més. Igual que passa arreu, al nostre territori les relacions són transculturals, i les identitats que ens incorporem són, any rere any, més nombroses». «De la mateixa manera que hi ha escriptors que se senten més profundament marcats per la literatura del centre –afegí–, fins al punt d'escriure en castellà gran part de la seva producció, cosa que ens ha donat noms tan coneguts com Terenci Moix o Vazquez Montalban, a la inversa, hi ha escriptors que, havent nascut a Aragó, fora de Catalunya, escriuen en català com és el cas dels escriptors de la Franja, que des del Jesús Moncada fins a la Mercè Ibarz ens han donat llibres esplèndids».

Com a mostra d'aquesta «normalitat transcultural» Monsó informà els responsables de la Fira de Frankfurt que «un text del saidinenc Francesc Serés, extret de la seua trilogia *De fems i de marbres*, ha estat objecte de comentari lingüístic en la prova de Llengua catalana de les Proves d'Accés a la Universitat de Catalunya. D'altra banda, tant Francesc Serés com Mercè Ibarz, també de Saidí, figuren en la llista oficial d'escriptors que seran presents en la Fira de Frankfurt 2007, en què la Cultura catalana és la convidada d'honor».

XIV Trobada d'Escriptors al Pirineu

■ **Berenguer de Mussots**

Els passats 29 i 30 de juny i 1 de juliol se celebrà al bell mig del Pirineu central, en concret a Pandicosa (Bal de Tena –Alto Galligo-), la XIV Trobada d'Escriptors al Pirineu amb una colla d'autors en aragonès i una altra d'autors en català. Aquestes trobades s'iniciaren, de la mà de Ferran Rella, el 1994 impulsades pel Consell Cultural de les Valls d'Àneu per tal de donar a conèixer l'espai pirinenc com a escenari literari. En els catorze anys transcorreguts d'aleshores ençà aquests encontres han conegut tres etapes prou delimitades: de l'inici fins al 1998, les Trobades es desenvoluparen a les Valls d'Àneu; de 1999 al 2003, esdevenen itinerants per altres punts del Pirineu: l'Alta Ribagorça. Andorra, les valls de Cardós i Ferrera, la Vall Fosca i el Pallars Sobirà en ocasió de la desena trobada. La tercera etapa, sempre en el marc del Pirineu, abraçarà del 2004 al 2009 amb la voluntat de l'organització d'eixamplar-ne l'horitzó tot fomentant encontres d'escriptors de diferents cultures pirinenques (aragonesos, bascos i occitans) per tal de potenciar la imatge del Pirineu com a eix simbòlic de cultures d'aquesta part d'Europa i alhora promoure'n el coneixement de les seues cultures i facilitar-ne la intercomunicació, el coneixement, l'estímul, la descoberta i l'intercanvi. Catorze edicions seguides materialitzades literàriament en sengles volums que contenen la visió del centenar llarg d'escriptors de gèneres diversos (narrativa, poesia, teatre…) que sobre el Pallars Sobirà, d'Àneu, de les valls de Cardós i Ferrera, de la Vall Fosca, de l'Alta Ribagorça, d'Andorra, de la Xareta navarresa, de la Batllia Ceretana i, a partir de la celebrada enguany, de la Vall de Tena. La presència dels escriptors de la Franja en aquests encontres ha estat destacables, hi han passat en diferents ocasions Mercè Ibarz, Josep A. Chauvell, Glòria Francino, Hèctor B. Moret i, des de la comissió organitzadora, Ramon Sistac; des de la tercera edició de les Trobades Isidor Cònsul s'ha ocupat de l'edició dels volums que contenen «els deures» dels escriptors convidats. Aquest 2007 han assistit a la XIV Trobada d'escritors en o Pirineo, per la banda de la literatura aragonesa, Pilar Benítez, Zésar Biec, Ánchel Conte, Fernando Vallés i Ferran Martí i, per la banda de la literatura catalana, Àngels Moreno, Hèctor B. Moret, Lluís Muntada, M. Antònia Oliver i Màrius Serra. Entre els assistents cal afegir els membres de la comissió organitzadora Óscar Latas, Chusé Inazio Nabarro, Francho Nagore, Francho Rodés, Rafel Vidaller per part del Consello d'a Fabla Aragonesa i Joan Blanco, Pep Coll, Andreu Loncà, Miquel Pueyo, Ramon Sistac i Albert Turull, Miquel Viladegut per part del Grup d'Estudis de Llengua i Literatura de Ponent i del Pirineu.

A cavall de les alades (I)

■ **Francisco Copons Revés**

L'any 1948 –los que havíem nascut durant la Guerra Civil teníem llavors entre 10 i 13 anys–, quan eixamenaven les alades gairebé tots anàvem de bòlit per arreplegar-ne com més millor. Los xiquets –i no tan xiquets– les fiem servir per a pescar i per a parar rateres d'agarrar moixons. Com més temps les podíem mantindre vives, millor que millor, perquè –tot s'ha de dir– mos havien de servir per procurar menjades a casa en una època, cal recordar, en què d'aliments i de diners n'havien ben pocs. Les alades eixamenaven, si la jornada els agradava, al cap d'un dia de pluja i, sobretot, si no fia aire. Això passava en los mesos de setembre i octubre; filant més prim, entre la segona quinzena de setembre i la primera d'octubre.

Al terme de Mequinensa trobem diferents tipus de formigues, però en això de les alades, ens centrarem en dues classes. Les més comunes les anomenem, segurament sense gaire encert, 'alades d'era', perquè se'n troben als bordons i a les vores d'on s'ha sembrat. Són grosses, robustes i llustroses, amb caus potents amb molts individus. Després de la pluja, les obreres poden treballar en fer forats per facilitar l'eixida a les alades. Llavors és quan naltres aprofitàvem per agafarles. És evident que si a la terra no està en saó, les formigues no la poden foradar. A més, les alades que marxen del cau també tenen dificultats per obrir-se camí en fer-ne un de nou. He de dir que són molt poques les que aconsegueixen aquest objectiu. Aquells que les hem observat atentament mos adonem que hi ha una clara desproporció: als caus d'alades n'hi ha moltes, d'alades –femelles–, i ben pocs aladons –mascles–; en canvi, no crec que les alades arriben ser un 5% en els caus d'aladons, caus que se distingeixen molt bé dels de les alades perquè tenen més forats i són més espessos: la feina que tens per veure una alada entre centenars d'aladons! Esta és una raça de formigues, l'altra és la de 'l'alada dels ermos', més petita i amb caus no tan poblats, però que, en general, aguanta, amb el mateix tracte, més temps viva.

També hem de tindre en compte que quan agarrem alades que ja volen, en poques hores se queden sense ales i perden molt valor. El dia que eixamenaven, com ja he dit, tothom anava de bòlit, però no sols les persones sinó també les bestioles del mont; aquell dia menjaven alades tots los moixons, tret d'alguns fringíl·lids com ara la cardalina, lo garrafó, lo verderol, lo passarell o les *columbidae* (lo turcatxo, la xixella, la tortoreta,…). També tots los peixos, tant al Segre com a l'Ebre, es tornaven bojos amb la ingesta d'alades: des d'aquell dia quedaven encebats per una llarga temporada. Llavors era l'hora d'anar a pescar a l'hort de Granyén i a les feixes d'olivers –que arribaven a l'Estret, a Vall d'Ufandes– de la finca dels Manolos. Naltres, que sempre anàvem esmunyits i a amagatons, buscàvem la zona més tranquil·la, perquè des de l'hort de Granyén en avall la cosa estava més transitada: la mina i el terraplè de Casto i la mina i el terraplè de Pepe, amb l'hort de Txorrús al mig. Una vegada allí, ens posàvem a pescar al vol amb una emperolada de dos hams –i del suro als hams, dos pams de distància– que tiràvem al riu i deixàvem baixar al compàs del corrent de l'aigua. Los barbs eren els que més picaven:

L'any 1948, quan anàvem a Pasqua

fotien unes afonades al suro! Donava bo, però llàstima que per a menjar eren ben dolents: carn tova i plena d'espines.

Com ja he dit, la zona era tranquil·leta, la carretera del Poble a Fraga anava paral·lela al riu uns 200 o 300 metres aproximadament (per a què ens fem una idea del seu estat, estava sense enquitranar i tota plena de matxaca). Ben poquets vehicles hi circulaven i encara eren menys els que hi podien córrer. Potser qui més hi rodava –i no gaire– era Antonio Moncada (Antoniet lo Vell) que portava amb un camionet de poc tonatge carbó de les mines de Segre als carregadors de llaüts al Riber, a l'Ebre. Certament estàvem tranquils, només se sentia el sorollet del corrent del riu o el cantar i el xivarri dels pastorillos; ja se sap que l'hàbitat d'aquests moixonets (per cert, molt difícils d'atrapar amb la ratera, una pràctica avui en dia en desús) són les vores del riu. A la carretera, recordo que els miners de tant baixar i pujar en bicicleta de la mina Royo i de la de l'Espinós havien fet una sendeta per la vora de la carretera per circular-hi, una vegada per la dreta i l'altra per l'esquerra. Això ja diu el tràfic que hi havia. Si bé d'aquestes mines s'hi anava i s'hi venia en bicicleta, de les més allunyades, Segre amunt, el desplaçament es fia en camionet.

17a TROBADA CULTURAL DEL MATARRANYA
Calaceit, 5 d'agost de 2007

A les 11:00 h.: Al Castell de Vall-de-roures, visita guiada a l'exposició de Romà Vallès «Arquitectures còsmiques».
A les 14:00 h.: Dinar de germanor a la ermita de Sant Cristòvol de Calaceit. Cal reservar prèviament trucant al 978 82 15 21. (Data límit: 30 de juliol).
A les 18:00 h.: A la Sala d'Exposicions de la Placeta de la Llonja, Inauguració de l'exposició «De la cuina al marc» de José Miguel Gràcia.
A les 18:30 h.: Al Saló de Plens de la Casa de la Vila, presentació del llibres «Viles i Gents» i «1956. L'any de la gelada»
A les 19:30 h.: Xarrada del Dr. Pere Navarro i Gómez sobre Els parlars del Matarranya.
A les 22:00 h.: A la Plaça, Espectacle poètico-musical "L'escriptor inexistent" a càrrec de Montse Castellà.

Foc zero és un compromís individual per reduir al màxim el risc d'incendis i preservar els nostres boscos. T'hi compromets?

112

Diputació Barcelona
xarxa de municipis

Generalitat de Catalunya